

Ina vierva per trais stadis

L'uniun linguistica dals Pajais bass

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ Tgi ch'è unfis da noss embrugls grischuns davart il diever activ u passiv dal linguatg da punt e dals idioms en las differentas domenas, entant ch'il tudestg prenda il surmaun e che l'englais sa fa valair sco vierva globala, po chattar per la paja linguas da standard che progredeschan senza gronds problems.

In exempel datti en l'intschess german ch'ins numnava «Pajais bass» en il 16avel tschientaner. I sa tractava d'in conglomerat da ducadis e contadis, situads sper il Mar dal nord e da las duas varts dal curs inferior dal Rain. Igl era l'ierta «burgognaisa» da Carl «da Gent» (1500–1558), elegi 1519 imperatur Carl V, il qual l'ha surlasschada 1555 a ses figl Filip (1527–1598). Là, a Waterloo han armadas britannicas e prussianas liberà definitivamain l'Europa da Napoleon (1815). Il congress da Vienna ha restaurà ils Pajais bass «burgognais» sco reginam, lachschond a la Frantscha sdrimas annectadas en il 17avel secul. En provinzas a sid dal Rain è naschì 1830 il reginam da Belgia; ins ha lura chalà da numnar ses intschess «Nederland» («Pajais bass»), ma la summa dals dus stadis ha savens num «de Lage Landen», per anglais «the Low Countries», pia «ils Pajais bass». Ils gronds scripturs flams dal 19avel tschientaner e da l'entschatta dal 20avel duvravan savens il dialect dal Vest, tranter Gent ed il mar dal Nord, ma suenter la segunda guerra mundiala han ins elavurà ina lingua da standard cuminaivla (Pajais bass e Belgia) numnada «Algemeen Beschaafd Nederlands» (ABN). Il patg d'uniun linguistica da 1980 tranter ils dus stadis prescriba d'unifitgar l'ortografia e da manar ina politica cuminaivla davart il linguatg. Dapi la fin da

2003 è la republica da Suriname associada als dus reginams areguard il patg. La chanzlia da l'Uniun linguistica ha gist publictà in carnet cun ina «bilantscha provisorias» (*) da la lavur prestada.

Uffiziala en l'America dal sid

L'associaziun cun il Suriname è bain la cumprova la pli frappanta ch'il patg da 1980 corresponda ad in basegn. Il Suriname dumbra be 420 000 olmas, ma cun 163 245 km² è l'passa duas giadas pli vast ch'ils Pajais bass e la Belgia ensemen. I sa tracta d'in'antieriura colonia ollandaisa, independenta dapi 1975 e situada gist a nord da l'equator, tranter las Gujanas, la Brasilia (stadi federativ da Pará) e l'Atlantic. La populaziun da Suriname, concentrada cunzunt sper l'occean, è la pli eterogena da l'entira America dal sid: Indonesians islamics, Inds, Chinois, Amerindians euv. La situaziun linguistica sumeglia a quella dals stadis anglofons u francofons da l'Africa naira; in ollandais cun nodas localas, ma cun l'ortografia da l'ABN è l'unica vierva uffiziala, mez da comunicaziun tranter var ventg etnias. Il Suriname è limitrof da la Gujana anglofona (760 000 olmas) e situà a paucas uras da sgol da Florida; igl è tant pli remartgabel ch'el tegn vi da la tschantscha dals colonisaturs d'antruras empè da sa restrenscher a l'englais.

Tgi era Max Havelaar?

I s'enlegia ch'ils stadis da l'uniun linguistica tgiran ils contacts cun la cuminanza da derivanza ollandaisa en l'Africa dal sid, nua che l'«Afrikaans», numnà antruras «ollandais dal Cap», è in dals indesch linguatgs uffizials; ma fin ussa han ins para cuntanschì pauc en quel grau. Ins sa concentrescha tant pli sin l'instrucziun d'ABN en differents stadis europeics, l'emprim en regions limitro-

fas da Frantscha e Germania, lur en Valonia, nua ch'igl è d'avantatg per ils francofons d'enconuscher il linguatg german da la maioritad (var 57%) en la Belgia federala. Remartgabels èn er ils progress da l'instrucziun d'ollandais-flam en Portugal, nua che linguatgs esters europeans perdan uschiglio terren. Var 230 universitads dal mund porchan curs da lez linguatg sco rom principal u lateral. 2003 han ins organisà trais curs da stad da mintgin trais emnas, dus en Flandra (Gent e Hasselt) e tschel a Zeist sper Utrecht. Cumparids èn in grond pledari ABN-arab ed in auter arab-ABN. Uss elavuresch'ins ovras sumegliantas per il danais, norvegiais, polac e portugais. Dal reminent spetga ins in stausch cun il segund semester da 2004, cur ch'ils Pajais bass presideschan l'Uniun europeica (UE). Là n'è l'ollandais-flam segir betg in linguatg «pitschen»; ils Pajais bass dumbran 16 milliuns olmas, dals quals 360 000 discuran (er) fris, e la Belgia bunamain 6 milliuns Flams. Lur vierva ves'ins en mintga via e mintga staziun da metro da Bruxelles/Brussel, chapitala bilingua dal pajais e da l'UE. Il num da l'acziun «Max Havelaar» per pretschs corrects da products agrars deriva da l'eroc d'in roman nua ch'il scriptur ollandais Eduard Douwes Dekker («Multatuli», 1820–1887) crititgava vehementamain il colonialissem da ses pajais en l'Indonesia suenter plis onns passantads là. I vala pelvaira la paina d'emprender ad enconuscher la cultura da quels dus pajais sper il Mar dal nord.

*] Nederlandse Taalunie. De Taalunie in 2003 en 2004: een tussenbalans. Adressa: Lange Voorhout 19, Postbus 10595, NL-2501 HN Den Haag. Fax 0031 70 365 98 18. Posta electronica: info@taalunie.org. Internet: www.taalunieversum.org